

IRODALMI SZEMLE.

A nemzetállam.

(Írta dr. Kuncz Ignác egyetemi tanár. Harmadik kiadás. Kolozsvár, 1902.)

A magyar tudomány nagy veszteségére oly korán sírba szállt tudósunknak, dr. Kuncz Ignácznak művével akarunk röviden foglalkozni: föl hívjuk a figyelmet erre a műre, nem akarjuk, hogy feledésbe menjen. A mester kezéből kihullott a toll. Jól harczolt, nemes csatát vívott. Itt az ideje, hogy munkáját folytassuk. Erőt s erkölcsi mélységet meríthetünk művéből a további munkára. A fundamentum szilárdan van lerakva, mesterkéz emelte az épületet. Biztos alapon állunk.

A politika mindig élénken foglalkoztatta az embereket. Hogy miért, azt megmagyarázza a politikai élet parallel haladó két megnyilatkozási formájának; a gondolatnak és ténynek nagy befolyása az emberiség életére. Valóban a politika fejlődésében minden momentum az emberiség életére kiható fontossággal bír. A Kuncz műve is egy ilyen fejlődési momontum a politika ideális factorában: a gondolatban. A nemzetállam nagyszerű rendszere bontakozik ki előttünk: az állam tele ethikai mélységgel, a lehető leglogikusabb rendszerben kifejtve.

Kuncz könyvét szerényen tankönyvnek nevezi; pedig ebben a *tankönyvben* megvannak írva az ethikai államfelfogásnak a legmerészebb és eddig alig sejtett consequentiái és ki van fejtve benne a nemzetsouverainitás a logikailag képzelhető két formájában: a republikában és a monarchiában, a nemzetsouverainitás a maga közvetlenségében és közvetettségében. Logikusan megírt, philosophiai gondolkodásban megérett rendszere ez a politikának.

Az emberek olyan könnyen szoktak elbánni az állammal. Tudják, hogy vannak hivatalnokai, a kiket jól-rosszúl fizet; tudják, hogy az állam megvédelmez minket, de aztán meg is adóztat ám bennünket: vérben, pénzben követeli tőlünk ez a moloch az áldozatot.

Egy szóval, ha nem is szidjuk minden szavunkkal az államot, de annyit már többé-kevésbé öntudatosan és világosan szoktunk

tudni az államról, hogy az amolyan szükséges rossz. Vagy ha ennyire nem is megyünk, arról meg vagyunk győződve, hogy az állam nem egyéb, mint egy souverainné vált részvénytársaság. Mi teremtettük az államot, áldozatot is hozunk neki, de természetesen saját érdekünkben — és követeljük a dividendát.

Ezzel a fölfogással ellentétben Kuncz tanár a tőle megszokott világossággal, logikával, szenvedélylyel nem győzi eléggé ostorozni a léha, felszínen mozgó irányokat és egész nagy tehetségével oda törekszik, hogy a nemzetállamot, az ethikai államszemélyiséget nekünk megmagyarázza.

Két államfogalom van: egy kigondolt és egy valóságos. A kigondolt államfelfogás a közkeletű. Ennek egyetlen betűje sem igaz. Ez a plauzibilissé vált úgynevezett társadalmi állam vagy népsouverainitás. Consequenter átgondolva nem egyéb ez egy nagy részvénytársaságnál. *Az állam mindnyájunkért.* Ezzel szemben áll az államnak másik felfogása: a nemzetsouverainitás, ennek eddig egyedüli tökéletes rendszere a Kuncz nemzetállama, a mely azt tanítja, hogy az állam ethikai reális személy, melynek egyetlen alanya van: a nemzet. *Mindnyájan az államért.* A társadalmi államban minden az egyén volt; itt, a nemzetállamban minden a nemzet. *A nemzet az állam.*

Tisztultabb gondolkozás minden időben az állam személyiségét tanította, Platontól a mai napig. De a kik a múltban személynek tartották az államot, azok vagy egy az állam szervezetét magyarázó képnek tartották az államnak személyként való feltüntetését, vagy pedig ezen a kifejezésen az igazi személytől különböző, valamit értettek: p. o. úgynevezett jogi személynek, tehát fictiónak tartották az állam személyiségét. Nem így Kuncz: nála az államszemély, olyan személy és olyan valóságos személy, mint az ember. Csakhogy az ember physikai személy, az állam pedig ethikai személy, de mind a kettő reális, valódi személy. Valamint a phisikai világrend a maga fejlődésében a productumok koronájaként létrehozza az embert, úgy az ethikai világrend is örök fejlődésében produkálja az államot. Egyik világ sem teremti a maga productumait a semmiből: az ember nem a semmiből lett és az állam sem lett az államtalanság állapotából.

Az absolutum nagyszerű evolutióját látom magam előtt, látom az alanyt és a tárgyat identitását és látom az absolutumnak kifejlését a materiában és a szellemben és látom az ethikának incarnatióját az államban. Der Staat ist die Wirklichkeit der sittlichen Idee (Hegel)

Az állam absolute az Isten műve.

Nem a semmiből lett az állam. Nem volt soha államnélküli, úgynevezett természeti állapot, mert az ember, mint ember mindig két életet élt: az egyén életét és az állam életét. Igen, az ember

akarja az államot természeténél fogva. Ez az értelme az Aristoteles mély értelmű mondásának: az ember állami lény.

Az állam absolute az emberi akarat műve.

Egoismus és altruismus, az ember e két alapsajátsága, szervezője és fenntartója a társadalomnak és az államnak. Az államnak természetesen az altruismus: itt az egyén semmi. Itt egy személy van s ez a nemzet. A társadalom az egészen más valami; az esetleg lehet a maga szervezetében részvénytársaság is, annak egysége úgyszólván csak fictió; a valóságban egyének halmaza az, millió és millió súlyponttal, milliók tomboló egoismusának terrenuma.

Az állami organismus öncél, a melynek feladata, hogy világtörténelmi cultur-alany legyen: azaz, hogy az emberiség civilisatióját előbbre vigye. Az államnak ezen úgynevezett abstract célját elárulja az államnak isteni eredetét; az államnak úgynevezett concret célja és az egyének érdekében követett cél reá mutat az államnak emberi eredetére.

A nemzetállam, mely szerint az állam magának az erkölcsi eszmének a megtestesülése, nemhogy útját állaná az emberiségi állam kifejlődésének, mint ezt esetleg elnevezéséből helytelenül következtethetnők, ellenkezőleg: a civitas Dei a nemzetállamnak is ideálja és segíti azt kifejlésében. Természetesen, mert hiszen az emberiség is egy nagy ethikai organismus, persze még a fejlődés alacsony fokán; még hallani az ágyúk bömbölését és a Grotius megálmodta jus belli et pacis, mint külső jogi kapocs igen lazán tartja össze a nemzetközi érdekeket.

Hogy mi ezek után az állam, azt igen jól tudjuk, minden szépnek, jónak összefoglalata. És ha az államhatalomról azt mondjuk, hogy az halhatatlan, egységes, legfőbb, absolut, úgy tulajdonképen felsorolást kíséreltünk meg ott, a hol a felsorolás soha sem lehet kimerítő.

Ez a nemzet-államnak a gerince. Mondanom sem kell, hogy a műben részletesen ki van fejtve ennek az ethikai organismusnak az életműködése minden téren, a nemzet a törvényhozó hatalomban, a bírói hatalomban és kormányhatalomban. Mindenütt az egész nemzet, az egész ethikai lény van jelen. A nemzet hozza a törvényeket, a nemzet bíraskodik, a nemzet kormányoz. Abban is különbözik az ethikai organismus a physikai organismustól, hogy amannak minden functióját az egész organismus végzi, mintha p. o. a physikai világban az egész ember hallana, látna stb., a mi ezen a téren absurdum, de az ethikai organismusnál éppen ez természetes. Épp ezért a nemzet-állam szempontjából elképzelhetetlen, hogy más hozzon törvényt, más bíraskodjék és más kormányozzon. De hát ki is legyen az a *más*? Az államban nincs senki és semmi *más*, csak a nemzet. A nemzet az activ állam-alany gondolatban, akaratban és tettben.

Kuncz külön tárgyalja még az államhatalom egyes ügyköreit is, úgy, hogy miután beledolgoztuk magunkat művébe, minden oldalról látjuk az államot és felfogásunkban sehol semmi rés nem mutatkozik.

Nem tagadhatom, reám olyan benyomást tett a Kuncz műve, mint a milyen benyomást a physika szokott tenni arra, a ki mindennap látja ugyan a természetet, de abban nem lát semmi célt, semmi összefüggést, semmi törvényszerűséget. A physika megismertet bennünket a természetnek általános törvényeivel, rendet csinál gondolkozásunkban.

Az államtudományok terén ez az egyetlen eddig consequensen átgondolt rendszer, a mely megismerteti velünk az államnak létét, lényegét és fejlődésének törvényeit. Mindezt egy állaspontból. Úgy, hogy miután áttanulmányoztuk a művet, bátran mondhatjuk, hogy értjük az államot, sőt értjük a társadalmat is. Ez is sociologia, de nem szellem nélkül való sociológia, ennek a sociológiának van lelke. Itt nemcsak tények vannak, itt vannak ideálok is.

Ezzel a könyvvel, az állam észszerű és ethikai felfogásának rendszerével biztosan járunk ott, a hol eddig csak khaoszt láttunk. Itthonosnak érezzük magunkat az állam életében és nem tudjuk magunknak megmagyarázni, hogy mikép is láthattuk az államot és annak életét máskép és másnak, mint a milyen ez a valóságban és mint a milyennek azt Kuncz tanítja.

Dr. Bárány Gerő.

Moldva a XVIII. század végén.

Memoriu despre starea Moldovei la 1787. de comitele d' *Hauterive*. (Emlékirat Moldva állapotáról 1787. körül, írta d' *Hauterive* gróf). Bucuresci 1902. 4° 409. I. Az oláh akadémia kiadása.

Francia és oláh nyelven jelent meg ez az emlékirat, mely a moldvai vajdaságnak politikai, társadalmi, közgazdasági állapotát tárgyalja Ipsilanti Sándor vajda idejében (1786—88.), megemlékezve röviden Moldva régibb történetéről és műveltségi viszonyairól is.

Az emlékirat szerzője d'Hauterive gróf, ki 1754. ápr. 14-én született Aspres-lez-Corpsban, Dauphinében, tanulmányai elvégzése után egyik szerzetben tanított s innen került Konstantinápolyba, mint követ, 1784. őszén. A következő év elején már az új moldvai vajda, Maurocordat Sándor mellé küldötték Jassiba, mint követségi titkárt, s itt két évig tartózkodott; Maurocordat elűzetése után is Moldvában kellett maradnia az új vajda, Ipsilanti Sándor mellett és csak 1787. elején indulhatott vissza Franciaországba. Hazatérve a forradalom alatt rövid ideig new-yorki követ is volt; majd visszahivatva egyéb magas tisztségeket viselt 1830-ban bekövetkezett haláláig.